

دکتر سید عباس فروتن

روایتی از تاریخ پزشکی دفاع مقدس

www.ketab.ir

نمونه رسالید همینجا

از دستیار

مجله علمی و تحقیقاتی

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)	
فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران	
	سوره مهر
روایتی از تاریخ پزشکی دفاع مقدس	
دکتر سیدعباس فروتن	
	طراح جلد: محسن راستی پور
چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷ چاپ دوم: بهار ۱۳۹۸ شماره: ۶-۲۸۸۵-۹۷۸-۶۰۰-۱۷۰	

سرشناسه: فره تین، دعایا، ۱۳۳۶-
Foroutan Seyed Abbas
عنوان و نام پدیدآور: تاریخ پزشکی دفاع مقدس / سیدعباس فروتن.
مشخصات نشر: تهران: سوره مهر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۵۴۴ ص.
شابک: ۶-۲۸۸۵-۹۷۸-۶۰۰-۱۷۰
وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- پزشکی، پزشکی
موضوع: Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Medical service
موضوع: جنگ -- امداد بیماران و مجروحان
موضوع: War -- Relief of sick and wounded
موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- شهیدان -- سرشناسه
موضوع: Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Martyrs -- Biography
موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- امداد رسانی
موضوع: Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- War work
موضوع: جانبازان -- ایران -- خاطرات
موضوع: Disabled veterans -- Iran -- Diaries
موضوع: شهیدان -- ایران -- بازماندگان -- خاطرات
موضوع: Martyrs -- Iran -- Survivors -- Diaries
شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر
رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ان ۴/۱۶۱۶ DSR
رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴۳
شماره کتاب شناسی ملی: ۵۵۴۱۸۵۶

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، پلاک ۲۳
صندوق پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۴۴
تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۵۳۱۹
تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱
www.soremehr.ir

حقوق معنوی این اثر متعلق به فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران است.

نقل از کتاب با ذکر مأخذ مجاز و هرگونه بهره برداری دیگر منوط به اجازه کتبی از فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران و یا مؤلف می باشد.

فهرست

۱

پیروزی انقلاب اسلامی

- ۲۱..... قبل از جنگ
۲۳..... ضدانقلاب و گروهک‌ها
۲۳..... اوضاع در عراق
۲۴..... شکست حمله آمریکا به ایران در طیس
۲۴..... انقلاب فرهنگی و جهل‌سازندگی
۲۴..... بحران‌های شدید سیاسی و نظامی

۲

شروع جنگ و شهادت یونس

- ۲۸.....
۲۷..... ۱ سید یونس عطاری
۲۷..... قصر شیرین در حال سقوط
۳۰..... تخلیه پاسگاه سرپل
۳۱..... لحظه شهادت
۳۱..... نامه به مجید

۳

یادداشت‌های هفته سوم جنگ

- ۳۳..... سه‌شنبه ۱۳۵۹/۷/۱۵
۳۵..... بمباران پادگان لشکر ۹۲
۳۶..... بیماری مرموز
۳۷.....
۳۸..... ۲ دکتر مصطفی شهیدزاده
۳۸..... توسل

۴

شرایط سال ۱۳۶۰

- ۴۱..... ترور در مغازه دوچرخه‌سازی
۴۳.....

۵

آزادی خرمشهر

- ۴۵.....
۴۷..... پس از خرمشهر
۴۷..... ۳ علی‌اصغر سربازی

۶

بیمارستان صحرایی بستان

- ۴۸..... عملیات رمضان و شب قدر
۴۸..... شروع عملیات رمضان
۴۹..... آخرین ساعت در کنار آخرین شهید عملیات
۴۹..... عملیات مسلم و محرم

- ۵۱.....
۵۴..... کروکی بیمارستان صحرایی
۵۴..... مدیریت بیمارستان
۵۵..... انتقال انرژی
۵۶..... مرا مرخص کنید، صرع دارم
۵۶..... پام را بدهید همراهم باشد
۵۶..... شکنجه
۵۶..... ادعا
۵۷..... رفع آلودگی
۵۷..... نوشت بیمارستان طریق القدس

۷

دفتر طب بستان

- ۶۷.....
۶۹..... بیمارستان صحرایی - هدای والفجر
۶۹..... عقب‌سیاه
۶۹..... اولین مصدوم عملیات
۷۰..... دستورالعمل‌های درمانی اورژانس
۷۰..... پژوهش‌های اولیه
۷۱..... سازماندهی نیروهای دفتر تحقیقات
۷۱..... مصدومان شیمیایی قبل از جنگ شیمیایی
۷۲..... امشب عملیات
۷۲..... اصابت ترکش به کرم کدو در شکم مجروح
۷۲..... شهدا را رها کنید به زنده‌ها برسید
۷۳..... حوادث رانندگی
۷۳..... مسیر اشتباه

آمار و پیشنهادها

۷۷

پیشنهادها..... ۸۰

یازده بار ایست قلبی

۸۵

برگه اتاق عمل..... ۸۷

❖ ۴ محمد نعنایی..... ۸۸

انتقال مجروح..... ۸۸

نخستین گفت‌وگو با مجروح..... ۸۸

پس از شیمیایی شدن..... ۸۹

ورود به بهداری جنگ..... ۹۰

توضیحات دکتر هدایت‌الله الیاسی..... ۹۲

توضیحات دکتر ایرج فاضل..... ۹۲

ایست قلبی دهم..... ۹۳

ایست قلبی یازدهم..... ۹۳

لحظه چشم باز کردن..... ۹۴

شرح حال محمد از زبان خودش..... ۹۴

زنجیره‌های متصل به هم در زمان ماندن مجروح..... ۹۵

پس از جنگ..... ۹۵

گروهان امداد و انتقال

۱۰۱

❖ ۵ دکتر علیرضا کاظمیان..... ۱۰۲

شهادت همکلاسی..... ۱۰۲

عملیات والفجر ۳..... ۱۰۶

بازگشت به تهران..... ۱۰۶

نخستین مصدومان شیمیایی

۱۰۷

تلاش برای یافتن فرمول عامل شیمیایی..... ۱۱۰

سه ویژگی عامل شیمیایی..... ۱۱۰

عملیات والفجر ۴ و شهادت مجید

۱۱۳

شهادت مجید..... ۱۱۵

❖ ۶ مجید زادبود..... ۱۱۵

تهیه جزوه شناخت گازهای جنگی..... ۱۱۶

تهیه جزوه امداد در جبهه..... ۱۱۶

کارت پرونده اورژانس جبهه..... ۱۱۷

انترنی بخش اطفال..... ۱۱۷

بخش اعصاب و روان..... ۱۱۷

استادیوم تختی اهواز در عملیات خیبر

۱۱۹

نخستین سیستم درمان مصدومان شیمیایی..... ۱۲۱

شبی که اشکمان درآمد..... ۱۲۱

از غرب به جنوب..... ۱۲۲

آماده نمودن سالن استادیوم تختی..... ۱۲۲

بیمارستان صحرایی خاتم..... ۱۲۴

شهادت دکتر رهنمون و خداپرست

۱۳۱

گل‌وله باران سنگر فرماندهی بیمارستان صحرایی..... ۱۳۳

❖ ۷ دکتر محمدعلی رهنمون..... ۱۳۳

❖ ۸ دکتر مهدی خداپرست..... ۱۳۳

علائم اولیه گاز خردل در بیمارستان صحرایی خاتم ۱۳۷

بررسی منطقه آلوده..... ۱۴۰

اورژانس ترسناک..... ۱۴۰

بازگشت به استادیوم..... ۱۴۱

شرح حال ۶ مصدوم نخستین حملات شیمیایی..... ۱۴۱

❖ ۹ حسین بخشی..... ۱۴۱

❖ ۱۰ اسماعیلی..... ۱۴۲

❖ ۱۱ بهمن یزدانی..... ۱۴۲

❖ ۱۲ محمد قاسم پور..... ۱۴۲

❖ ۱۳ فرهاد گلی..... ۱۴۲

..... ۱۴۳

..... ۱۴۳

..... ۱۴۳

..... ۱۴۳

زندگی ابدی

۱۵۹

گزارش نشریه هلندی از جانبازان شیمیایی..... ۱۶۱

سی سال پس از حادثه در مشهد..... ۱۶۱

❖ ۱۵ علی مهاجرانی..... ۱۶۱

..... ۱۶۲

مصابحه نمی‌کنم..... ۱۶۳

مسایل انسانی..... ۱۶۳

مراجعه به آرشیو NRC در هلند..... ۱۶۳

مقاله کامل نشریه NRC

۱۶۵

- پنج فروند میگ بمب‌هایی انداختند که منفجر نشدند..... ۱۶۷
- مصدوم ایرانی: چیزی را که رگ هوا دارد نمی‌توان دید..... ۱۶۸
- فرار..... ۱۶۸
- ترس؟..... ۱۶۹
- (امام) خمینی..... ۱۶۹
- قابل مشاهده..... ۱۶۹

محمد رضا اسدی

۱۷۱

- بیمارستان دانشگاهی آپسالا..... ۱۷۳
- مصاحبه اشپیگل با اسدی..... ۱۷۳
- ❖ ۱۶ محمد رضا اسدی..... ۱۷۳
- ❖ ۱۷ حسین ابراهیم..... ۱۷۴
- ❖ ۱۸ علیرضا اسدی..... ۱۷۴
- ❖ ۱۹ مجید بندرست..... ۱۷۴
- ❖ ۲۰ علی سرجانی..... ۱۷۴
- شهادت اسدی..... ۱۷۴
- مصدومان همراه اسدی..... ۱۷۴

بارندگی شدید جنوب

۱۷۷

- حضور اساتید دانشگاه در منطقه..... ۱۷۷
- بازیگوشی..... ۱۷۹
- خستگی..... ۱۸۰

بچه‌های گردان توحید

۱۸۱

- ورود به منطقه عملیات..... ۱۸۳
- ❖ ۲۱ حسین محمدی..... ۱۸۴
- ❖ ۲۲ علی مظاهری..... ۱۸۴
- شهادت بچه‌های آرپی جی زن..... ۱۸۴
- تحویل خط و بازگشت به عقب..... ۱۸۴
- بمباران شیمیایی جزیره..... ۱۸۵
- مصدومان شیمیایی در اهواز..... ۱۸۶

شهدا و جانبازان گردان توحید

۱۸۷

- سال‌ها پس از حمله شیمیایی..... ۱۸۹
- ❖ ۲۳ سهراب نوروزی..... ۱۸۹
- ❖ ۲۴ علی جمعه دریانی..... ۱۹۰
- ❖ ۲۵ حجت‌الله دستجانی فراهانی..... ۱۹۰

- آخرین ساعات زندگی شهید..... ۱۹۰
- ❖ ۲۶ کرامت‌الله سلیمانی..... ۱۹۱
- ❖ ۲۷ عبدالصمد رجبی..... ۱۹۲
- ❖ ۲۸ محمدحسین خوشخو..... ۱۹۲
- ❖ ۲۹ علی اکبر سلطانی..... ۱۹۲
- ❖ ۳۰ خدامراد همتی..... ۱۹۳
- ❖ ۳۱ فرهاد همتی..... ۱۹۴
- ❖ ۳۲ سبزه‌علی خدادادی..... ۱۹۴
- ❖ ۳۳ خدایار نصیری..... ۱۹۴
- ❖ ۳۴ علیمار اسلام‌پناه..... ۱۹۵
- ❖ ۳۵ علیرضا ترکی..... ۱۹۵
- ❖ ۳۶ عبدالکریم رئیسی..... ۱۹۵
- ❖ ۳۷ عبدالرضا مرادی آستانه..... ۱۹۶
- ❖ ۳۸ هادی عامری..... ۱۹۶
- ❖ ۳۹ باقر مولوی..... ۱۹۶
- ❖ ۴۰ سید مهدی زمانیان..... ۱۹۶
- بچه‌های یگان هوایی..... ۱۹۶
- مصدومان دیگر..... ۱۹۷
- ❖ ۴۱ محمدحسن کوبکیان نظری..... ۱۹۷
- ❖ ۴۲ محمدحسن طاهری..... ۱۹۸
- ❖ ۴۳ محمد عباسی اصل..... ۱۹۸

اداره حملات شیمیایی عراق

۲۱۵

- کتاب ۲۱ اسفند خبرگزاری جمهوری اسلامی از اهواز..... ۲۱۷
- آخرین وضعیت مجروحان شیمیایی در گفت‌وگو با دکتر فروتن..... ۲۱۸

گل‌وله باران شیمیایی - سفر بچه‌های جهاد

۲۱۹

- ❖ ۴۴ حسین الشریف..... ۲۲۱
- ❖ ۴۵ محسن الشریف..... ۲۲۲
- همراهی در سفرهای دانشجویی جنوب..... ۲۲۲
- ❖ ۴۶ حمیدرضا رضایی..... ۲۲۳
- ❖ ۴۷ علیرضا صدیقی..... ۲۲۳
- ❖ ۴۸ محمدرضا شکوهنده..... ۲۲۴
- ❖ ۴۹ مهندس مصطفی هزاردستان..... ۲۲۵

تولد گازهای اعصاب

۲۲۹

۲۵۷.....	مصدومان شیمیایی معاینه شده در گزارش سازمان ملل
۲۵۸.....	تشکیل جلسه شورای امنیت
۲۵۸.....	مشاهده کلیدهای بهشت!

۲۸

۲۶۵ بچه‌های واحد تخریب

۲۶۷.....	حملات جدید شیمیایی در زمان صدور بیانیه سازمان ملل
۲۶۷.....	حادثه بچه‌های واحد تخریب لشکر ثارالله ۱۳۶۳/۱/۲۳
۲۶۷.....	عدم لکوپنی در این حادثه
۲۶۸.....	سوال در مورد نوع عامل شیمیایی
۲۶۸.....	پیگیری مصدومان حادثه واحد تخریب پس از جنگ
۲۶۹.....	❖ ۶۴ غلامحسین یزدانی
۲۷۱.....	❖ ۶۵ محمد مهدی حسن زاده
۲۷۳.....	لحظات آخر مهدی
۲۷۳.....	❖ ۶۶ محمد رضا دانشی
۲۷۴.....	یادداشت شهید در تحویل سال
۲۷۵.....	آخرین لحظات شهید دانشی
۲۷۶.....	❖ ۶۷ احمد حیدری
۲۷۶.....	❖ ۶۸ علی نقی دهیادگاری
۲۷۷.....	❖ ۶۹ ایوب سرایلو
۲۷۷.....	❖ ۷۰ مرتضی اقبالی
۲۷۸.....	❖ ۷۱ محمدرضا رزاقی
۲۷۸.....	مصدومان متفرقه عملیات خیبر

۲۹

۲۸۳ واکنش غرب به حملات شیمیایی

۲۸۵.....	اعزام مصدومان شیمیایی به خارج
۲۸۵.....	نخستین دیدگاه غرب در مورد مصدومان شیمیایی
۲۸۶.....	کشف اسکالی شهر شیمیایی
۲۸۶.....	شورای امنیت سازمان ملل تحت فشار آمریکا
۲۸۶.....	چهاربند بیانیه شورای امنیت
۲۸۶.....	همکاری غرب در تدارک جنگ افزارهای شیمیایی عراق
۲۸۷.....	شرکت‌های آلمانی
۲۸۷.....	شرکت‌های انگلیسی
۲۸۷.....	وزارتخانه مبارزه با آفت در عراق!
۲۸۸.....	مایکوتوکسین
۲۸۸.....	خطای آزمایشگاهی پرفسور هندریکس

۳۰

۲۹۱ اخبار غربی‌ها از عملیات خیبر

۲۹۳.....	استقبال ایرانیان از مجروحان اعزامی به آلمان
۲۹۴.....	اصول انسانی

۲۳۱.....	کنفرانس پالتا
۲۳۲.....	آشنایی با گازهای اعصاب
۲۳۲.....	فیزیوپاتولوژی مسمومیت
۲۳۳.....	نکات کاربردی در تشخیص و درمان
۲۳۳.....	ملاحظات در مصرف آتروپین

۲۵

۲۳۷ نخستین حمله با گاز اعصاب

۲۳۹.....	تجربهای جدید
۲۳۹.....	توجه به علامت اختصاصی گاز اعصاب
۲۴۰.....	نمونه برداری از تابون
۲۴۰.....	استنشاق گاز اعصاب
۲۴۰.....	مشاهدات و علائم مصدومان خاص
۲۴۱.....	❖ ۵۰ مهران کفاشان طوسی
۲۴۱.....	❖ ۵۱ چراغعلی مولازاده
۲۴۱.....	❖ ۵۲ حسین سعیدی
۲۴۱.....	❖ ۵۳ اصغر رضایی
۲۴۱.....	❖ ۵۴ اسدالله سرف
۲۴۱.....	❖ ۵۵ محرم فرقی

۲۶

۲۴۷ دومین حمله با گاز اعصاب

۲۴۹.....	ورود مصدومان جدید گاز اعصاب در شب
۲۴۹.....	تجویز آتروپین
۲۵۰.....	❖ ۵۶ ناصر رزمخواه
۲۵۰.....	❖ ۵۷ احمد گودرزی
۲۵۰.....	❖ ۵۸ ناصر غیاث آبادی
۲۵۰.....	❖ ۵۹ علی اصغر مرادی
۲۵۰.....	❖ ۶۰ حسین مرادقلی
۲۵۰.....	❖ ۶۱ محمدرضا محمدی
۲۵۰.....	مصدومان ویژه دومین حمله گاز اعصاب
۲۵۰.....	شهدای گاز اعصاب
۲۵۱.....	نوروز ۱۳۶۳
۲۵۱.....	ناراحتی مبهم پرستار اتاق چشم پزشکی
۲۵۱.....	تاول‌های دختر نگهبان
۲۵۱.....	❖ ۶۲ مصطفی قوچکانلو
۲۵۱.....	❖ ۶۳ نعیم ثبتي

۲۷

۲۵۳ اعزام تیم کارشناسی سازمان ملل

۲۵۵.....	نخستین مأموریت تیم تحقیق شیمیایی سازمان ملل
۲۵۶.....	مشاهدات
۲۵۷.....	بازگشت اضطراری تیم به اهواز
۲۵۷.....	انتشار گزارش در ۱۳۶۳/۱/۶

۳۳۴	❖ ۸۰ رضا بهبهانی
۳۳۴	❖ ۸۱ ایرج مهرگان
۳۳۴	مصدومان گاز خردل حادثه ۱۳۶۴/۱/۱۹
۳۳۵	❖ ۸۲ بیژن براتی
۳۳۶	مصدومان دیگر
۳۳۶	فعالیت کولین استراز مصدومان

۳۶

دومین گزارش پزشکی سازمان ملل

۳۵۷	گزارش ۱۹۸۵ سازمان ملل
۳۵۷	کاهش فعالیت کولین استراز در مسمومیت خردل
۳۵۸	بیانیه شورای امنیت

۳۷

طولانی‌ترین بمباران شیمیایی جنگ (عملیات فاو) ۳۶۱

۳۶۳	مصدومان مشکوک شیمیایی قبل از عملیات
۳۶۳	سیستم امداد و درمان در عملیات فاو
۳۶۳	شروع عملیات فاو
۳۶۴	شروع حملات شیمیایی ۱۳۶۴/۱۱/۲۳-۲۴
۳۶۵	آمار مصدومان

۳۸

اورژانس‌های شیمیایی

۳۷۵	نخستین مواجهه با مصدومان شیمیایی در اورژانس
۳۷۶	مرور مشکلات درمانی اورژانس شیمیایی
۳۷۶	مسمومیت کادر درمانی اورژانس شیمیایی
۳۷۷	بمباران فسفوری
۳۷۷	❖ ۸۳ علی رضایی
۳۷۷	❖ ۸۴ علی سماعیلی

۳۹

نقاهتگاه گلف اهواز (شهادت) ۳۸۷

۳۸۹	جایگاه نقاهتگاه در زنجیره درمان مصدومان شیمیایی
۳۹۰	❖ ۸۵ حسین پور غلامی
۳۹۰	❖ ۸۶ قدرت الله اسدی پور
۳۹۰	مصدومان وخیم نقاهتگاه
۳۹۱	❖ ۸۷ رشید جمالی
۳۹۱	❖ ۸۸ خسرو رئیسی
۳۹۱	❖ ۸۹ مصدوم شیمیایی دیگر

۲۹۴	اظهارات عجیب رئیس تحقیقات شیمیایی وزارت دفاع سوئد
۲۹۴	انعکاس مسئله جنگ شیمیایی در کویت

۳۱

بازگشت به تهران

۲۹۵	پایداری خردل از هورالهویزه تا تهران
۲۹۷	تابستان داغ جنوب، آرامش جبهه‌ها و فرصت آموزش
۲۹۸	تهیه ویدئوی آموزشی دفاع شیمیایی
۲۹۸	تهیه ویدئوی مستند علمی از حملات شیمیایی عراق
۲۹۹	همکاری با واحد آموزش نظامی

۳۲

مرگ چند هزار نفر ناشی از سیانید

۳۰۵	مسمومیت با عامل خون
۳۰۷	مرگ هزاران هندی در حادثه شرکت آمریکایی یونیون کارباید

۳۳

موفقیت در احیاء مصدومان گاز اعصاب در عملیات بدر ۳۰۹

۳۱۱	آموزش پزشکیان
۳۱۱	سیستم درمان مصدومان شیمیایی در عملیات بدر
۳۱۲	بمباران فسفوری
۳۱۲	حادثه ۱۳۶۳/۱۲/۲۲
۳۱۲	❖ ۷۲ اصغر ملجائی

۳۴

روزهای تنهایی

۳۱۹	حادثه ۱۳۶۴/۱/۱۹
۳۲۱	اظهارنظرات عجیب
۳۲۳	مناجات با خدا در حال اغما
۳۲۴	آمار حملات شیمیایی
۳۲۴	برگزاری دوره‌های آموزشی

۳۵

مصدومان خاص عملیات بدر

۳۲۹	مصدومان حادثه ۱۳۶۳/۱۲/۲۲
۳۳۱	مصدومان گاز اعصاب حادثه ۱۳۶۴/۱/۱۹
۳۳۱	❖ ۷۳ محمدرضا اکبری
۳۳۱	❖ ۷۴ علیرضا رثوفی
۳۳۱	❖ ۷۵ قاسم فروتن
۳۳۱	❖ ۷۶ محمدرضا نمد فروش
۳۳۳	❖ ۷۷ محمد فلاح
۳۳۳	❖ ۷۸ عباس مدنی
۳۳۴	❖ ۷۹ یوسف علیزاده

۴۰

بررسی شهدای شیمیایی

۳۹۵

- معراج شهدای اهواز ۳۹۷
- ❖ ۹۰ محمد معراج ۳۹۷
- ❖ ۹۱ سید علی طاهر نژاد ۳۹۷
- ❖ ۹۲ محمد جواد داوود آبادی ۳۹۸
- ❖ ۹۳ حسین پور غلامی ۳۹۸
- ❖ ۹۴ علی اصغر نادری ۳۹۸

۴۱

بیمارستان گلستان اهواز

۳۹۹

- بخش مراقبت ویژه بیمارستان گلستان اهواز ۴۰۱
- ❖ ۹۵ محمد علی یاری ۴۰۱
- ❖ ۹۶ یحیی محمد قربانی ۴۰۱
- ❖ ۹۷ ابوالفضل جوانشیر ۴۰۲

۴۲

مصدومان خاص اسفندماه

۴۰۳

- مصدوم گاز خردل ۴۰۵
- ❖ ۹۸ محمد ظاهر خوش چهره ۴۰۵
- ❖ ۹۹ حسین ننگین ۴۰۶
- مصدومان مشکوک به مسمومیت سیانید ۴۰۶
- شروع آزمایش های عراق با عوامل بیولوژیک؟ ۴۰۶
- ❖ ۱۰۰ حسن سخیراوی ۴۰۷

۴۳

مقاومت به آتروپین

۴۱۵

- تجربه جدید در معیار تجویز آتروپین ۴۱۷
- شرح حال سه بیمار مقاوم به آتروپین ۴۱۷
- ❖ ۱۰۱ مهدی میرزائی ۴۱۷
- ❖ ۱۰۲ قهرمان شامی ۴۱۸
- ❖ ۱۰۳ ابوالفضل عباس داد ۴۲۰
- تفسیر اولیه شرح حال بیمار ۴۲۰

۴۴

کندی پاسخ به آتروپین

۴۲۷

- سه مصدوم با کندی پاسخ به آتروپین ۴۲۹
- هوشیاری کامل پس از تزریق فیزوستیگمین ۴۲۹
- بازگشت هالوسیناسیون در مسیر اهواز ۴۲۹
- ❖ ۱۰۴ احمد رجبی ۴۳۰
- ❖ ۱۰۵ ابراهیم نوری ۴۳۰
- ❖ ۱۰۶ داوود قربانیان ۴۳۱

۴۵

بیمارستان صحرایی فاطمه زهرا (س)

۴۳۳

- ساختمان وامکانات بیمارستان ۴۳۵
- بررسی بمباران های بیمارستان صحرایی ۴۳۶
- اولین بمباران ۱۳۶۴/۱۱/۲۶ ۴۳۶
- دومین بمباران ۱۳۶۴/۱۱/۲۸ ۴۳۶
- سومین بمباران ۱۳۶۴/۱۱/۳۰ ۴۳۶
- ترتیب لایه های بیمارستان از کف تا سقف ۴۳۸
- چهارمین بمباران ۱۳۶۴/۱۲/۸ ۴۳۸

۴۶

شرح حال سه مصدوم حمله شیمیایی به بیمارستان صحرایی

- سه مصدوم بستری در بیمارستان شهید بقایی اهواز ۴۴۹
- ❖ ۱۰۷ محمد باقر مرشدی ۴۴۹
- ❖ ۱۰۸ اسدالله حبیبی ۴۵۰
- ❖ ۱۰۹ مهدی حبیبی ۴۵۱
- آخرین ساعات زندگی شهید ۴۵۲

۴۷

انتشار سومین گزارش سازمان ملل

۴۶۱

- ورود تیم سازمان ملل به تهران و مناطق جنگی ۴۶۳
- مرور سومین گزارش سازمان ملل ۴۶۳
- خلیان مجروح عراقی ۴۶۵
- جلسه شورای امنیت ۴۶۵
- اسرای عراقی شیمیایی ۴۶۶

۴۸

مصدومان شیمیایی فروردین ماه ۱۳۶۵

۴۶۹

- مصدومان و بیماران در نواختگاه ۴۷۱
- ❖ ۱۱۰ منصور شعل زاده ۴۷۱
- ❖ ۱۱۱ یزدانعلی رحیمی ۴۷۲
- ❖ ۱۱۲ محمد حسین زکریایی ۴۷۲
- ❖ ۱۱۳ عبدالحکیم نواسری ۴۷۲
- ❖ ۱۱۴ محمد تقی عباسیان ۴۷۲
- ❖ ۱۱۵ حسن اسدی ۴۷۲
- ❖ ۱۱۶ نادر اسماعیلی ۴۷۳
- ❖ ۱۱۷ مهران متولی ۴۷۳
- ❖ ۱۱۸ سید مرتضی موسوی ۴۷۴
- ❖ ۱۱۹ پرویز ابراهیم زاده ۴۷۴
- مصدوم شیمیایی دیگر ۴۷۴
- برخی ضایعات دیگر پوستی ۴۷۴

ضمائم

ضمیمه یکم: وصیت شهدا.....	۵۰۱
ضمیمه دوم: پوستر حجاب.....	۵۰۵
ضمیمه سوم: عملیات در جزیره مجنون.....	۵۰۶
ضمیمه چهارم: حادثه بوپال هند.....	۵۰۸
ضمیمه پنجم: پنج همکلاسی شهید.....	۵۱۴
ضمیمه ششم: دسته‌بندی اطلاعات کتاب.....	۵۱۶
ضمیمه هفتم: اسامی شهدا و جانبازان.....	۵۱۷

مجروران جراحی شده در بیمارستان صحرایی فاطمه زهرا (س).....	۴۸۳
شرح عمل جراحی سه مجروح جنگی.....	۴۸۵
سینه مواج.....	۴۸۵
❖ ۱۲۰ حسینی زاده.....	۴۸۵
❖ ۱۲۱ غلامرضا حسن آبادی.....	۴۸۶
لاپاراتومی- آسیب دیافراگم قفسه سینه و کولون.....	۴۸۶
لاپاراتومی- پارگی عمیق کبد.....	۴۸۷
❖ ۱۲۲ غلامرضا قاسمی.....	۴۸۷

منابع

بیمارستان صحرایی فاطمه زهرا (س) پس از ۳۷ سال.....	۴۹۵
پیدا کردن خاکریز بیمارستان صحرایی.....	۴۹۷
دوره انتخابی مسمومیت های ناشیایی.....	۴۹۷
مشکلات چوئیده.....	۴۹۸
یوم النخله.....	۴۹۸
پایان کتاب با دعای مادر شهید.....	۴۹۹

www.ketab.ir

مقدمه

شکرو سپاس فراوان به درگاه خداوند تبارک و تعالی که نعمت بی‌بدیل انقلاب اسلامی را به ما ایرانیان و امت اسلامی و در حقیقت به مردم جهان عنایت فرمود.

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، در کشور ما نظام منسجمی برای ارائه خدمات سلامت وجود نداشت. در تهران و پایتختی از شهرهای بزرگ، تعداد اندکی بیمارستان که خدمات قابل قبولی ارائه می‌کردند وجود داشت. تعداد بیمارستان‌ها موجود در کشور، طبق آمار سازمان نظام پزشکی، در سال‌های اول پیروزی انقلاب اسلامی، بین ۱۲۰۰ تا ۱۴۰۰۰ نفر ذکر می‌شد که بسیار ناکافی بود و به همین دلیل از چند هزار نفر پزشک خارجی که عمدتاً کشورهای هند، پاکستان و بنگلادش بودند، هم استفاده می‌شد. درصدی از این پزشکان متخصص بودند ولی با توجه به مدرک MBBS اکثر آن‌ها، در حقیقت لیسانس پزشکی به‌شمار می‌آمدند. برنامه‌ای برای ارائه مراقبت‌ها و خدمات بهداشتی وجود نداشت، برای مثال پوشش واکسیناسیون خیلی پایین بود، طوری که فقط ۸ درصد فرزندان اساتید یکی از دانشگاه‌های کشور واکسن دریافت کرده بودند. راکت‌های مادر و کودک بسیار نامطلوب و در نتیجه شاخص‌های بهداشتی اسف‌بار بود. بیماری‌های رایج و عاده شایع و در نتیجه مردم و به‌ویژه کودکان جان خود را از دست می‌دادند.

از آنجا که انقلاب اسلامی ایران خاری در چشم همه دشمنان است و حتی بعضی از دولت‌های به‌ظاهر اسلامی بود، شرق و غرب و دست‌نشانده‌های آن‌ها برای به‌زانو درآوردن نظام اسلامی متحد شدند. آن‌ها توانستند، منافقین را برای ترورهای گسترده و کور و برهم زدن امنیت و ثبات کشور بسیج کنند و صدام را به حمله به جمهوری اسلامی ایران تشویق و تسلیح نمایند.

تحمیل جنگ، در شرایطی که کشور هنوز ثبات لازم را در زمینه‌های مختلف به دست نیاورده بود، ضربه سهمگینی بر نهال نوپای انقلاب اسلامی بود. هدایت و رهبری حضرت امام راحل^(ع) و پایداری و ایثار غیرقابل‌توصیف مردم متدین، که همه ناشی از لطف و کرم بیکران الهی بود، امکان مقابله و مقاومت در مقابل چنین تهاجم همه‌جانبه‌ای را فراهم کرد. صدام از همه نوع کمک‌های گسترده نظامی، اقتصادی، تبلیغاتی و سیاسی بهره می‌برد و در نتیجه از همان ابتدا توانست قسمت‌هایی از کشور جمهوری اسلامی ایران را اشغال کند. او تا هر کجا که برد تسلیحات غربی و شرقی اجازه

می داد حملات خود را همراه با کشتار و تخریب ادامه می داد. غربی ها حتی صدام را تسلیح کرده بودند تا به صورت گسترده از سلاح های غیرمتعارف و ممنوعه نه تنها علیه مردم ایران، بلکه حتی علیه مردم عراق هم استفاده کند.

در زمان حمله صدام، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که به تازگی ایجاد شده بود هنوز نهالی نوپا و فاقد هرگونه امکانات از جمله خدمات بهداشتی - درمانی بود. ارتش هم به دلیل تحولات گسترده که در رأس آن ایجاد شده بود هنوز قوام و نظم لازم را به خود نگرفته و از انسجام مدیریتی مورد نیاز برای مقابله و دفاع در برابر چنین هجوم گسترده و غافل گیرکننده ای برخوردار نبود.

وزارت بهداشتی که خود به دلایل پیش گفت پاسخگوی تأمین نیازهای بهداشتی - درمانی مردم نبود، حال با شروع جنگ تحمیلی و استمرار آن باید علاوه بر وظایف معمولی خود، نیازهای گسترده و به حق دفاع مقدس را هم پاسخگو باشد و به خیل عظیم مجروحان از خط مقدم جبهه گرفته تا پس از اعزام آنان به اقصی نقاط کشور ارائه خدمات نماید. همچنین لازم بود به آن دسته از ساکنین شهرهایی که به دلیل بمباران و موشک باران شهرهای خود را ترک کرده و به دره ها و دامنه های کوه ها و صحرای پناه برده و پراکنده شده بودند، انواع خدمات بهداشتی - درمانی و از جمله تأمین آب آشامیدنی سالم و دفع بهداشتی فضولات ارائه شود.

از آنجا که جان رزمندگان عزیز نه تنها به دلیل حملات مستقیم جنگ تهدید می شد بلکه این عزیزان به همان میزان و یا بیشتر، به عنوان تهدید برای بیماری های واگیر بودند، لذا باید انواع تمهیدات بهداشتی و پیشگیری نظیر واکسیناسیون و یا ایزوله سم پاشی ها علیه حشرات و جوندگان ناقل بیماری های واگیر در نظر گرفته و از بروز اتفاق شوم هم پیشگیری، باری ها در جبهه و پشت جبهه جلوگیری می شد. لازمه این امر حضور و فعالیت گسترده اساتید محترم و کارکنان بهداشتی از خط مقدم تا پشت جبهه بود. مرحوم جیمز گرانت، رئیس یونیسیف، ده اصداد امریکایی بود، متعاقب سفرهایی که در زمان جنگ تحمیلی به ایران داشت در بازگشت به خارج، پرسیده شد که، بهداشتی - درمانی کشورمان را می ستود که برخلاف همه جنگ ها که همه گیری بیماری ها موجب استارهای گسترده تر از خود جنگ شده و شاخص های بهداشتی کشورها سقوط می کند، در جمهوری اسلامی ایران در زمان جنگ نه تنها هیچ همه گیری نداشتیم، بلکه شاخص های بهداشتی کشور هم ارتقا پیدا کرده است.

در شرایط عادی به دلیل وفور اهداءکنندگان خون در هیچ زمانی مشکلی برای تأمین خون بیماران نبود. اما به دلیل ویژگی های جنگ که زمان انجام تک ها و پاتک ها همیشه به وسیله کاملاً سری بود، زمانی از نیازهای آنی و بالنسبه فراوان به خون مطلع می شدیم که حمه ای از یک طرف صورت گرفته باشد. در چنین شرایطی اگر امکان کوچک ترین اطلاع رسانی به مردم ایثار و به خدمت، آنان بلافاصله صدها برابر نیازهای جبهه را تأمین می کردند. اما چون اعلان چنین نیازی می توانست به عنوان ضعف کشور در فراهم کردن خون تلقی شود هرگز چنین اجازه ای داده نمی شد و فقط از طریق انتقال پیام داوطلبان را از نیاز به خون مطلع می کردیم. همه این اقدامات باید آن چنان با سرعت صورت می گرفت که هیچ گونه خسارتی به مجروحان عزیز جبهه دفاع مقدس وارد نشود.

تأمین دارو در کشور معضل دیگر حوزه سلامت به شمار می رفت. قبل و اوایل پیروزی انقلاب اسلامی فقط ۳۰ درصد دارو در داخل تولید می شد، آن هم عمدتاً با سرمایه گذاری های خارجی و یا توسط کارخانه هایی که تحت لیسانس کمپانی های خارجی کار می کردند. همه داروها با نام های تجاری تولید و به فروش می رسید این امر همراه با وارد کردن ۷۰ درصد داروهای مورد نیاز از خارج، هزینه طاقت فرسایی را بر کشور تحمیل می کرد که تأمین آن به دلیل سایر هزینه های هنگفت دفاع

مقدس برای کشور آسان نبود. از طرف دیگر تباری کشورهای غربی و تولیدکنندگان نفت، قیمت آن را به شدت کاهش داده بود به طوری که قیمت هربشکه نفت حدود ۸ دلار و هزینه استخراج آن ۱/۵ دلار بود. از طرف دیگر در اثر بمباران ها و موشک باران رژیم بعثی، حداکثر امکان استخراج یک میلیون بشکه نفت در روز در پایانه خارک وجود داشت که به عنوان تنها منبع درآمد کشور به خارج صادر می شد. ملی کردن کارخانه های داروسازی و خلع ید از شرکت های چندملیتی و استفاده از نام ژنریک داروها به جای نام تجاری، تحمل هزینه های دارو را امکان پذیر ساخت.

علاوه بر تلاش برای تأمین نیازهای متداول کشور در ارتباط با دارو، ملزومات و تجهیزات پزشکی باید نیازهای روزافزون و اکثراً غیرقابل پیش بینی جبهه با اولویت پاسخ داده می شد. تجهیزات و ملزومات پزشکی که به دلیل حملات مستقیم صدام منهدم شده و یا آسیب می دیدند و یا به دلیل کثرت استفاده ناشی از نیازهای جنگ تحمیلی فرسوده می شدند نیاز به جایگزین شدن داشتند.

در طی سال های جنگ تحمیلی و به رغم محدودیت شدید اعتبارات، به منظور افزایش تعداد دانشجویان گروه پزشکی از یک طرف و جامعه نگر کردن آموزش علوم پزشکی از طرف دیگر، با تصویب قانونی انقلابی، دانشکده های گروه پزشکی و سلامت از وزارت علوم جدا و در وزارت بهداشت سابق ادغام گردید. بلافاصله، پس از این ادغام، در هراستان کشور یک دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تأسیس شد که متعاقباً کشور را از نظر نیروی انسانی گروه پزشکی خودکفا و از وجود پزشکان خارج جامعه نیاز کرد. از طرف دیگر در همان ایام رشته های مختلف تخصصی پزشکی گسترش یافت و به اولین بار ده ها رشته فوق تخصصی در همه زمینه ها پایه گذاری شد که در مدت کوتاهی کشور را از اعراض کمبود به خارج بی نیاز کرد.

آنچه قابل ذکر و ستودنی است نقش بی بدیل جامعه پزشکی در طول سال های جنگ تحمیلی بود که این بزرگواران و به ویژه اساتید مترم دانشگاه ها، ایثارگران از خط مقدم جبهه تا اقصی نقاط کشور برای ارائه همه گونه خدمات مرتبه به مرتبه حوزه سلامت حضور می یافتند و در دانشگاه های جدیدالتأسیس، که در سرتاسر کشور پراکنده بودند، تدریس می کردند تا کشور بتواند سالیانه چندین هزار دانشجوی پزشکی و علاوه بر آن چندین برابر دانشجو ی گروه پزشکی را آموزش دهد و به خودکفایی نیروی انسانی پزشکی نایل آید.

از آنجا که صدام تصور می کرد با پشتوانه همه نوع مایه های اقتصادی، سیاسی، تبلیغاتی و تسلیحاتی که در اختیار داشت، در مدتی کوتاه و شاید چند روز جمهوری اسلامی ایران را به زانو درمی آورد و چون با مقاومت دلیرمردان و زنان انقلابی مواجه شد، به جنایات بیشتر و جدیدتر دست می زد. از آن جمله استفاده از سلاح های شیمیایی بود که غربی ها برای استفاده علیه مردم ایران با او همکاری داشتند و خود آنها هم مانع هرگونه عکس العمل نهادهای بین المللی در مقابله با چنین جنایات گسترده جنگی می شدند. در ابتدا، هیچ گونه اطلاعاتی از نحوه برخورد با این پدیده شوم نداشتیم، لذا از صاحب نظران و متخصصان پزشکی در رشته های مختلف دعوت به عمل آمد تا در جلسه ای چاره اندیشی کنند، دستورالعمل های اولیه ای برای مقابله با حملات شیمیایی دشمن چه در خط مقدم و چه در پشت جبهه و بیمارستان ها ارائه کنند. در جلسه مزبور دانشجوی رزمنده ای هم به نام سید عباس فروتن از دانشگاه علوم پزشکی تهران حضور داشت که مطالعات بیشتری در ارتباط با حملات شیمیایی کرده بود. ایشان، که نظیر بسیاری از دانشجویان فداکار، حضور در خط مقدم جبهه را مهم تر از کلاس درس می دانست، هم زمان با فعالیت در بخش های مختلف امداد و درمان جبهه، به ثبت وقایع حوزه پزشکی جنگ هم می پرداخت. یادداشت ها و تصاویر ایشان از مستندات ارزشمند در

حوزه پزشکی دفاع مقدس به شمار می‌آید. کتاب حاضر، بخشی از این تألیفات و مستندات است که به درخواست فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران به صورت کتاب درآمده است. ایشان از معدود افرادی بود که از ابتدای حملات شیمیایی دشمن به این حوزه ورود پیدا کرد و با مطالعات و فعالیت‌های گسترده علمی و عملی به بنیان‌گذاری امداد و درمان شیمیایی در جنگ تحمیلی کمک بسیار نمود که این امر به نجات جان صدها و شاید هزاران نفر از رزمندگان ارزشمند دفاع مقدس، که در حملات شیمیایی صدامی‌ها مجروح شده بودند، منجر شد.

از این برادر عزیز که فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران را یاری کردند تا بتواند به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی این کتاب را، که حاصل گوشه‌ای از تلاش‌ها و زحمات علمی و عملی ایشان در ارتباط با مجروحان عزیز شیمیایی است، به چاپ برساند، تشکر و قدردانی می‌نمایم. نظربه اینکه این کتاب روایت یک پزشک از دفاع مقدس است، لذا به دلیل قداست موضوع از شرکت انتشارات سوره مهر تقاضای ورود به چاپ این مجموعه نفیس را نمودیم و از این‌که مورد قبول قرار گرفت سپاسگزاریم.

دکتر سید علیرضا مرندی

رئیس فرهنگستان علوم پزشکی

جمهوری اسلامی ایران